



УДК 338.484 (477.53)

Маховка В.

СІЛЬСЬКИЙ (ЗЕЛЕНИЙ) ТУРИЗМ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Розглянуто особливості розвитку зеленого (сільського) туризму в Полтавській області. Визначено сутність понять «сільський», «фермерський», «агротуризм», «екологічний», «зелений» туризм. Проаналізовано наявні туристично-рекреаційні ресурси, необхідні для розвитку зеленого (сільського) туризму в Полтавській області. Визначено переваги та чинники, що впливають на розвиток зеленого (сільського) туризму в цьому регіоні.

Ключові слова: туризм, сільський (зелений) туризм, сільські території, садиба зеленого туризму, туристична діяльність.

В умовах складних трансформаційних змін та реформування економіки України саме сферу туризму необхідно розглядати у числі основних напрямків підвищення рівня соціально-економічного розвитку. Враховуючи багаті туристично-рекреаційні ресурси України (історико-культурні та етнічні надбання, сприятливі природно-кліматичні умови, різноманітні ландшафтні комплекси), саме розвиток туристичної діяльності варто вважати одним із чинників розв'язання соціальних, економічних та екологічних проблем. Проте погоджуємося з думкою [10], що наявний ресурсний потенціал не знаходить раціонального використання, а більшість вітчизняних й іноземних туристів зорієнтовані на міжнародний і традиційні внутрішні види туризму (екскурсійний, лікувально-оздоровчий, історико-культурний та ін.), що зумовлює розвиток сільського (зеленого) туризму, який активно розвивається в багатьох країнах Європи. Варто зазначити, що стимулювання розвитку даного виду туризму також зумовлене проблемою розширення господарської діяльності населення в сільській місцевості, соціально-економічного розвитку регіонів й актуалізує питання підвищення рівня конкурентоспроможності регіонального туристичного продукту.

Дослідженню питання розвитку сільського (зеленого) туризму присвятили праці вітчизняні й зарубіжні науковці, зокрема: В. Цибух, П. Грішевський, С. Ілляшенко, В. Кифяк, Т. Ткаченко, В. Головацька, В. Бондар, В. Дарчук, Л. Дядечко та ін. У працях зазначених авторів розглянуто особливості й переваги розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні. Зокрема, визначено основні недоліки і проаналізовано потенційні можливості такого туризму в Полтавській області. Проте це питання потребує подальшого дослідження та обговорення.



Незважаючи на значну кількість наукових і практичних напрацювань, спрямованих на розвиток сільського (зеленого) туризму в Україні, залишаються недостатньо проаналізованими питання управління та організації підприємницької діяльності в сфері даного виду туризму, вирішенню яких і присвячена дана стаття.

Досліджуючи окреслену проблему, ми визначили особливості та доцільність розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні та в Полтавському регіоні зокрема.

В умовах трансформаційних змін та необхідності підвищення соціально-економічного рівня виникає необхідність пошуку нових конкурентних переваг та визначення найбільш ефективних напрямків розвитку територій. Дедалі більшого значення та пріоритетності набувають соціально орієнтовані програми, які здатні сприяти підвищенню економічного розвитку. До таких стратегічно важливих і пріоритетних галузей можна віднести туризм. Порівняно з іншими галузями сфера туризму характерна комплексністю, системністю, яка, спираючись на ефективне використання туристично-рекреаційного потенціалу території, дасть змогу збалансувати регіональну структуру природокористування, а також сприятиме активізації суміжних галузей (транспорту, торгівлі, будівництва, охорони здоров'я тощо).

Світовий та вітчизняний досвід показує, що на ринку туристичних послуг особливої популярності набувають види туризму, які не потребують значних інвестиційних ресурсів, але мають швидкий термін окупності капіталу, зокрема: етнографічний, спортивно-пізнавальний, аграрний, екологічний, сільський (зелений) туризм тощо. Привабливість визначених видів туризму полягає також в їх екологічній орієнтованості та передбачає організацію відпочинку на природі екологічно чистих територій, відвідування місць, які становлять історичний, культурно-пізнавальний, етнографічний інтерес, що має на меті пропагування збереження навколишнього середовища. Також розвиток визначених видів туризму сповна відповідають концепції сталого розвитку, що приваблює туристів із розвинутих країн, які підтримують соціальне та економічне зростання за збереження екологічної безпеки [9]. Основні принципи сталого розвитку визначають забезпечення економічного зростання територій, справедливий розподіл отриманих результатів, розвиток людського потенціалу і раціональне природокористування, збереження та відновлення навколишнього середовища для майбутніх поколінь, що є актуальним як для України в цілому, так і для її регіонального розвитку [5]. Отже, доцільно зазначити, що дедалі більшої популярності, актуальності та пріоритетності розвитку набуває туризм у сільській місцевості. Нині цей вид туризму має різні назви (агротуризм [10], сільський [15], екологічний [12], екоагротуризм [2], зелений [15, 16] та інші), і серед науковців і практиків нема єдиного підходу до його тлумачення. Тому вважаємо за доцільне проаналізувати основні різновиди зеленого туризму (табл. 1).



Таблиця 1

**Аналіз понять, що характеризують сутність відпочинку,
пов'язаного з туристичною діяльністю в сільській місцевості**

Вид туризму	Визначення
Агро-туризм	Відпочинковий вид туризму, зосереджений на сільських територіях, який передбачає використання сільського (фермерського) господарства з метою рекреації, освіти чи активного залучення до традиційних форм господарювання [2]. Форма сільського туризму, яка безпосередньо пов'язана із селянським (фермерським) господарством, що одночасно надає послуги з проживання та харчування, ознайомлення із сільськогосподарською діяльністю, традиціями та звичаями регіону [9].
Зелений	Туристична діяльність на території природних ландшафтів (лісопарків, гідропарків, ботанічних садів) з елементами благоустрою, де існують певні умови для короткотривалого відпочинку, збирання грибів, ягід [15]. Зелений туризм передбачає діяльність у контакті з природою, проживання в таборах чи сільській місцевості, пов'язаний із сільськогосподарськими роботами, ознайомлення з життям сільських мешканців, пішохідні екскурсії, вивчення флори і фауни та інше [14].
Екологічний	Орієнтований на пізнання особливостей природи та культури [11]. Подорожі в місця з порівняно недоторканою природою з метою, не порушуючи цілісності екосистем, одержати уявлення про природні й культурно-етнографічні особливості даної території, які створюють такі економічні умови, коли охорона природи стає вигідною місцевому населенню [6].
Зелений	Діяльність сільського населення, пов'язана із сільським середовищем, сільськими будинками і заняттями, що мають у центрі уваги природу і людину. Сільський туризм не впливає шкідливо на довколишнє середовище, на відміну від масового, і водночас робить істотний внесок у регіональний розвиток. Він також дає змогу використовувати наявний житловий фонд і не потребує значних інвестиційних витрат [8].
Фермерський	Спеціалізований вид туризму, що є екскурсійним і передбачає ознайомлення туристів з діяльністю тваринницьких ферм та іншими виробництвами в сільському господарстві [5].

Ми вважаємо, що сутність сільського (зеленого) туризму найточніше відображено і розкрито у визначенні В. Дарчука: «Вид туризму, що передбачає розміщення туристів у сільській садибі для відпочинку та отримання ними відповідних послуг (традиційних основних: проживання (екологічне, культурне,



історичне розташування), харчування (екологічно чисті продукти, дегустація місцевих (домашніх) страв), розваг (участь у фестивалях, ярмарках, організації традиційних свят); традиційних додаткових: робота на фермі, городі, в саду, на господарському дворі, сіновалі, рибалка, полювання та специфічних: догляд за домашніми тваринами, катання на конях, човнах, навчання народним ремеслам тощо)» [6].

Таким чином, можемо зробити висновок, що розвиток сільського (зеленого) туризму в Україні охоплює широке коло туристично-рекреаційної діяльності, а саме: відпочинок у туристичних та курортних центрах, розташованих у селищах та містечках (зелений туризм), стаціонарний відпочинок у сільській місцевості (сільський туризм), відпочинок у сільських приватних господарствах (агротуризм), а також поєднання відпочинку із заняттям екологічним сільським господарством (екологічний туризм) всебічно сприяють розвитку даного виду туристичної та рекреаційної діяльності [4]. Тобто, ці види туризму мають на меті відпочинок у сільській екологічно чистій місцевості й максимальне наближення до природи без заподіяння шкоди екосистемі, що визначає екологічну орієнтацію визначених видів туризму та використання матеріально-технічної бази і туристичних ресурсів сільських територій.

Беручи до уваги, що Законом України про туризм серед видів туризму виділено лише сільський та екологічний (зелений) і, враховуючи відсутність необхідної статистичної звітності, що дала б змогу більш чітко проаналізувати стан розвитку туристичної діяльності в сільській місцевості, пропонуємо надалі розглядати зелений туризм як сукупність агрорекреаційного, сільського, екологічного та фермерського туризму, адже нині нема статистики не тільки окремих видів туризму, а й зеленого зокрема.

Результати досліджень свідчать, що складна соціально-економічна ситуація в переважній більшості регіонів України, яка характерна відтоком працездатного населення та зростанням безробіття, зниженням ділової активності в сільській місцевості, потребує пошуку альтернативних джерел прибутку [1]. А враховуючи наявний значний потенціал для розвитку сільськогосподарської та інших видів підприємницької діяльності на селі [18] саме сфера послуг, зокрема туризм, може сприяти підвищенню життєвого рівня та поліпшенню економічної ситуації в регіонах.

Отже, в умовах негативного впливу наслідків світової фінансово-економічної кризи, яка спровокувала загострення значних соціальних проблем, актуалізуються питання пріоритетності сільського (зеленого) туризму для розвитку Полтавського регіону. Слід погодитися з авторами, які вважають, що позитивний вплив розвитку господарської діяльності у сфері сільського (зеленого) туризму на розв'язання соціально-економічних проблем сільських територій полягає в підвищенні рівня зайнятості сільського населення, наданні можливості додаткового заробітку за рахунок не лише сільськогосподарської діяльності, а й реалізації продукції власного підсобного виробництва і туристичних послуг. Адже саме організація сільського (зеленого) туризму дасть змогу розширити й



активізувати сферу обслуговування, оскільки виникатиме необхідність у задоволенні різноманітних потреб туристів, що стимулюватиме розвиток інших послуг, зокрема комунально-побутових, транспорту, торгівлі, зв'язку, організації відпочинку та дозвілля тощо [17].

Таким чином, нині сільський (зелений) туризм необхідно розглядати не лише як один із видів відпочинку, а й як вид діяльності у сфері туризму та в сільському господарстві, що стимулюватиме розвиток регіонів, підвищить унікальність, конкурентоспроможність регіонального туристичного продукту за рахунок культурних, етнічних, природних особливостей кожного регіону, а це, своєю чергою, допоможе активізації туристичної діяльності на внутрішньому ринку. Цьому сприяє, зокрема, і наявність значної кількості природних, матеріальних та етнокультурних ресурсів Полтавської області. До природних туристично-рекреаційних ресурсів доцільно віднести те, що область розташована в помірно континентальному кліматі, який характерний достатньою кількістю тепла і вологи. Велика кількість лісів та лісовкритих площ – 283,8 га (9,9% території) сприяє розвитку кліматичних курортів лісової зони (Гадяч, Миргород, Велика Багачка, Ліщинівка).

Також суттєвою перевагою є значний природно-заповідний фонд Полтавської області, який налічує 387 територій та об'єктів загальною площею 142 404,2215 га, що становить 4,953% від загальної площі Полтавської області (за станом на 01. 04. 2013 р.), з них 2 природних національних парки – «Нижньосузьський» та «Пирятинський» (загальною площею 30,7 тис. га.), заказники – загальнодержавного (20) та місцевого значення (155), ботанічний сад, 134 пам'ятки природи, дендрологічний парк і 6 парків – пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення (загальною площею 51 079,02 га), 4 регіональних ландшафтних парки (53 028,3 га), а також 355 об'єктів та територій природно-заповідної мережі місцевого значення (90 941,369 га). Наявність природно-заповідних територій свідчить про прагнення до збереження природних комплексів та екологічної рівноваги в регіоні [13]. Відповідно важливе значення для розвитку сільського (зеленого) туризму має наявність матеріально-технічного забезпечення, а саме широкої мережі садиб зеленого туризму, агроосель, які дадуть змогу забезпечити туристам послуги з розміщення, харчування, організації розваг і дозвілля. Загалом за станом на 01. 01. 2014 р. в Полтавській області було близько 75 садиб зеленого туризму (табл. 2) [11].

Аналізуючи сучасний стан розвитку сільського (зеленого) туризму в Полтавській області, можемо визначити наявність осередків, де туристична діяльність зорієнтована на освітньо-пізнавальний, активний відпочинок у сільській місцевості без заповідання шкоди екосистемі території (Миргородський, Диканський, Великобагачанський, Полтавський, Лубенський райони Полтавської області), проте наявний значний потенціал розвитку туристичної діяльності у сфері сільського (зеленого) туризму.



Таблиця 2

Садби зеленого туризму Полтавської області за районами
(дані на 1. 01. 2014 р.)*

Райони	Кількість садб зеленого туризму
Великобагачанський район	5
Гадяцький район	2
Глобинський район	1
Диканський район	18
Зінківський район	2
Козельщинський район	4
Котелевський район	3
Кременчуцький район	3
Лохвицький район	2
Лубенський район	5
Миргородський район	16
Новосанжарський район	4
Пирятинський район	2
Полтавський район	7
Шишацький район	1
Усього	75

*Систематизувала авторка на основі: [13].

Варто зазначити, що однією з переваг сільського (зеленого) туризму є популяризація української культури та можливість ознайомлення туристів з етнічними особливостями, сільським побутом, народними ремеслами, традиціями та культурою українського народу, що можна визначити як один з напрямків підвищення конкурентоспроможності регіону. До основних (осередків) напрямків етнічного туризму в Полтавській області можна віднести: с. Більськ (археологічна територія скіфського городища VII–III ст. до н. е.); с. Степне (Полтавський музей рушника); с. Великі Сорочинці (Національний сорочинський ярмарок); с. Гоголево та с. Диканька (Гоголівські місця на Полтавщині); м. Полтава, м. Гадяч, м. Лубни, смт Велика Багачка (козацькі полкові міста, пам'ятки козацької доби); с. Великі Будища (Музей українського весілля). Також щороку на Полтавщині проводять понад 50 фестивалів, фольклорних свят, конкурсів, ярмарків [13].

Результати дослідження свідчать, що розвиток сільського (зеленого) туризму в кожному регіоні України має певні особливості, що обумовлено впливом різноманітних чинників і дає змогу виокремлювати та формувати власні конкурентні переваги Полтавської області, які були конкретизовані на основі аналізу наявних туристично-рекреаційних ресурсів регіону (табл. 3).



**Чинники, що впливають на розвиток сільського (зеленого) туризму
в Полтавській області [авторське розроблення]**

Назви чинників	Сутність чинника
1	2
<i>Соціально-економічні</i>	Підвищення життєвого рівня сільського населення; розвиток туристичної діяльності за рахунок пошуку нових альтернативних видів відпочинку; залучення додаткових джерел надходження фінансових ресурсів в сільськогосподарський сектор економіки за рахунок створення нових видів діяльності сільських господарств; розвиток соціальної інфраструктури та поліпшення благоустрою сільських населених пунктів.
<i>Географічні, природно-кліматичні</i>	Вигідне географічне розташування; сприятливі кліматичні умови; наявність мальовничих природних ландшафтів та сільської місцевості (сільськогосподарські, лісові, мисливські угіддя); різноманіття біологічних ресурсів території (флора і фауна).
<i>Рівень розвитку матеріально-технічної бази та інфраструктури</i>	Наявність мережі закладів проживання, харчування, відпочинку, садиб зеленого туризму; транспортна і торговельна інфраструктура; наявність спортивних (гірськолижні бази, кінні заводи чи ферми), водних об'єктів для плавання, закладів дозвілля та відпочинку.
<i>Культурно-історичні, пізнавальні</i>	Наявність туристичних та екскурсійних об'єктів (пам'ятки історії, архітектури, місця археологічних розкопок, музеї, видатні історичні особистості, пов'язані з даною територією).
<i>Екологічні, природоохоронні</i>	Рівень забрудненості навколишнього середовища; наявність заповідних зон (заказники, заповідники, парки тощо); зміна ставлення суспільства до екологічних проблем навколишнього середовища.
<i>Лікувально-оздоровні властивості території</i>	Наявність лікувальних бальнеологічних ресурсів (мінеральні води і грязі) та природно-кліматичні особливості території.
<i>Національні та етнографічні особливості території</i>	Наявність національних етнокультурних та побутових, релігійно-культових особливостей: традицій, звичаїв, обрядів, народних вірувань і ремесел, національних свят та етнографічних фестивалів.



1	2
<i>Рівень гостинності населення і наявність необхідного досвіду організації туризму</i>	Рівень доброзичливості та гостинності місцевого населення щодо туристів; рівень туристичного обслуговування у сфері сільського (зеленого) туризму; чистота та якість облаштування зелених садиб й агроосель; гастрономічні особливості національної кухні в окремих регіонах, а саме: харчування туристів традиційними національними стравами під час відпочинку та проведення гастрономічних фестивалів, конкурсів і свят («Свято Полтавської галушки», м. Полтава; «Свято сала», м. Миргород); обізнаність суб'єктів, які надають послуги у галузі сільського (зеленого) туризму з особливостями організації туристичної діяльності.
<i>Мета туристичної подорожі чи відпочинку</i>	Відпочинок туристів на природі, що має позитивний лікувально-оздоровчий, пізнавальний, естетичний, психоемоційний ефект для споживачів туристичного продукту (зелений туризм); практичне ознайомлення туристів з особливостями сільського життя (сільський туризм); відпочинок у сільській місцевості, під час якого туристи мають змогу вивчати сільськогосподарську діяльність і брати в ній безпосередню участь (агротуризм); пізнавальний, активний відпочинок у сільській місцевості без заподіяння шкоди навколишньому середовищу (сільський екотуризм); пізнавальна діяльність, активне залучення до традиційних форм господарювання, відпочинок у чистому середовищі та споживання екологічно чистого продукту (агрокреаційний туризм).
<i>Види послуг, що пропонують туристам</i>	Основні послуги: розміщення, харчування, транспортування. Додаткові послуги: організація екскурсій та участі туристів у фестивалях, обрядах, дійствах, деяких сільськогосподарських роботах, навчання народним промислам, збирання трав та ягід, пікніки, піші, кінні, велосипедні прогулянки, мисливство, рибальство, оренда човнів та деякого іншого спортивного спорядження для активного відпочинку на природі (велосипеди, намети, квадроцикли та ін.) тощо.
<i>Популяризація даного виду туризму</i>	Підвищення попиту міського населення на відпочинок у сільській місцевості; високий рівень екологічного забруднення міської місцевості; повернення суспільства до національної самобутності, прагнення до вивчення краєзнавства і національно-етнічних особливостей та народних традицій; розвиток туризму як виду економічної діяльності малого бізнесу та приватного підприємництва в сільській місцевості; вдале поєднання відпочинку й активної діяльності; прагнення наближення життєвого середовища суспільства до природи.



Як свідчить практика, нині організація та здійснення діяльності у сфері сільського (зеленого) туризму має ряд недоліків. Це, зокрема, відсутність: нормативно-правового та інформаційно-рекламного забезпечення, що дало б змогу налагодити оперативний взаємозв'язок між власниками зеленої садиби і туристом; ефективного навчання, підготовки фахівців із сільського туризму та перепідготовки сільських господарів, що допомогло б налагодити якісне організаційно-управлінське забезпечення даного виду туристичної діяльності; необхідного навчально-методичного забезпечення для організації відпочинку в сільській місцевості та господарської діяльності в сфері туризму, результатом чого стало б підвищення рівня якості туристичних послуг.

Незважаючи на певні недоліки, розвиток сільського (зеленого) туризму в Полтавській області має значні перспективи та переваги, зокрема стимулювання різних сфер економіки, розширення напрямків підвищення ефективності соціально-економічного розвитку в регіоні на наявних місцевих ресурсах, оптимізації регіональної структури природокористування, підвищення господарської активності. Пропонуємо розглянути основні переваги розвитку сільського (зеленого) туризму на регіональному рівні (рис. 1).

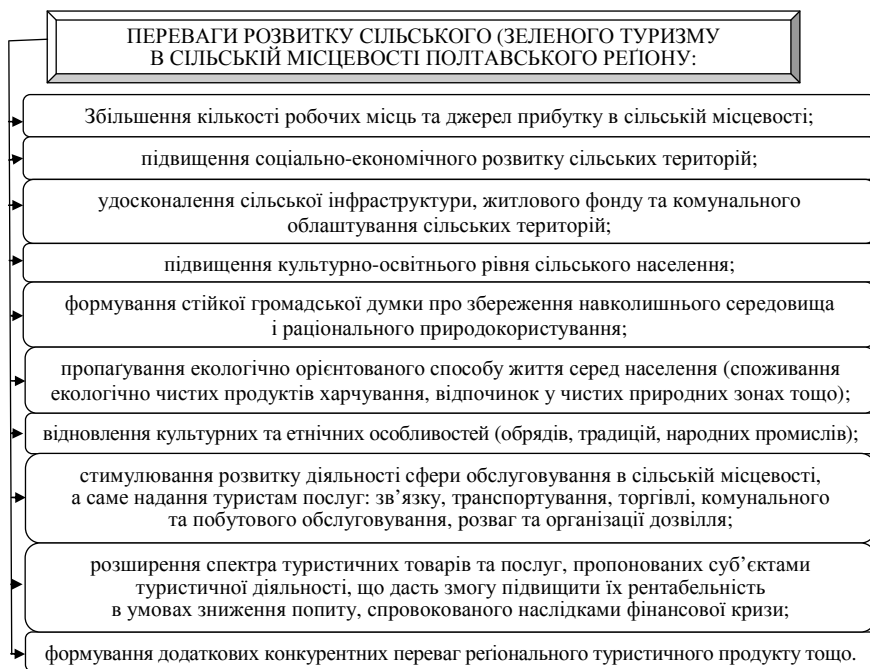


Рис. 1. Основні переваги розвитку сільського (зеленого) туризму в Полтавській області [авторське розроблення]



Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що сприяння розвитку сільського (зеленого) туризму є перспективним та пріоритетним напрямком туристичної діяльності, який має на меті розв'язання соціальних, економічних та фінансових проблем сільських територій. На основі результатів дослідження було визначено сутність та різновиди сільського туризму, з'ясовано переваги й недоліки його розвитку. Також було проаналізовано наявні туристично-рекреаційні ресурси та чинники, що, впливаючи на сільський (зелений) туризм у Полтавській області, визначають потенційно сприятливу можливість розвитку даного виду туристичної діяльності з метою підвищення конкурентоспроможності регіону на ринку туристичних послуг. Питання розвитку сільського (зеленого) туризму в Полтавській області є актуальним і потребує подальшого вивчення та розвитку.

Makhovka V. Rural (green) tourism as the direction of rural areas development in Poltava region. In the article the features of green (rural) tourism in Poltava region were examined. The essence of the concepts of «rural», «farm», «agricultural tourism», «eco», «green» tourism were determined. There were done the analysis of existing tourist and recreational resources that are necessary for the development of green (rural) tourism in Poltava region. There were determined main advantages and factors influencing the development of green (rural) tourism in the Poltava region.

Key words: tourism, rural (green) tourism, rural development, homestead of green tourism, tourism activity.

Маховка В. Сельский (зеленый) туризм как направление развития сельских территорий в Полтавской области. Рассмотрены особенности развития зеленого (сельского) туризма в Полтавской области. Определена сущность понятий «сельский», «фермерский», «агротуризм», «экологический», «зеленый» туризм. Проанализированы имеющиеся туристско-рекреационные ресурсы, необходимые для развития зеленого (сельского) туризма в Полтавской области. Определены преимущества и факторы, влияющие на развитие зеленого (сельского) туризма в Полтавском регионе.

Ключевые слова: туризм, сельский (зеленый) туризм, сельские территории, усадьба зеленого туризма, туристическая деятельность.

Література

1. Андреева Н. Сучасна організація аграрного туризму в Україні як перспективний напрям розвитку сільських територій / Н. Андреева, С. Нездоймінов, І. Дишловий // Економіст. – 2011. – № 7. – С. 25–28.
2. Биржаков М. Б. Система американского высшего и последипломного образования / М. Б. Биржаков // Туристические фирмы. – 1996. – Вып. 10. – С. 170–171.
3. Гловацька В. В. Особливості розвитку сільського зеленого туризму як підприємницької діяльності / В. В. Гловацька // Інноваційна економіка. – 2010. – № 16. – С. 45–48.
4. Горішевський П. Сільський зелений туризм: організація надання гостинності / П. Горішевський, В. Васильєв, Ю. Зінько. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2003. – 148 с.



5. Гусев В. О. Парадигма сталого інноваційного розвитку України / В. О. Гусев, О. О. Мужилко // Економіка та держава. – 2011. – № 9. – С. 115–118.
6. Дарчук В. Г. Формування стратегічних основ розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.03 / В. Г. Дарчук. – Донецьк, 2014. – 21 с.
7. Екотуризм – важливий фактор стійкого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eco youth.freenet.uz>.
8. Зелений туризм – панацея чи черговий міф? [Електронний ресурс] / Н. В. Васильєва. – Режим доступу : <http://www.greentour.com.ua>.
9. Ілляшенко С. М. «Зелений» туризм як один з напрямів сталого розвитку регіону / С. М. Ілляшенко, Н. С. Ілляшенко, В. О. Щербаченко // Економіка України. – 2013. – № 8. – С. 33–39.
10. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книга ЧЧІ, 2003. – 300 с.; Рутинський М. Й. Сільський туризм : навч. посіб. / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінко. – К. : Знання, 2008. – 271 с.
11. Кулік А. В. Оцінка ключових факторів успіху підприємств сільського (зеленого) туризму / А. В. Кулік // Економіка і регіон. – 2012. – № 4. – С. 80–82.
12. Масвський Я. Агротуризм: poradnik для сільського господаря / Я. Масвський. – Львів, 2005. – 80 с.
13. Офіційний сайт управління з питань туризму і курортів Департаменту інфраструктури та туризму Полтавської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eco-poltava.gov.ua/pzf.htm>.
14. Природно-заповідний фонд Полтавщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eco-poltava.gov.ua>.
15. Смолій В. А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух. – К. : Слово, 2006. – 372 с.
16. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : моногр. / Т. І. Ткаченко. – К. : КНТЕУ, 2006. – 537 с.
17. Черчик Л. М. Сільський туризм як ефективна форма самостійної зайнятості у трудонадлишкових регіонах / Л. М. Черчик // Регіональна економіка. – 2009. – № 1. – С. 178–182.
18. Яценко О. Стан та перспективи розвитку сільських територій центрального регіону України / О. Яценко // Економіст. – 2012. – № 11. – С. 26–30.